ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

—

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

—

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պօլիս, Թիֆլիս և Հայաստան.—Ներքին տեսութիւն. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Թիւրքիա, Իտալիա.—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ.—Բանասիրական. Խենթը.

Կ. ՊՕԼԻՍ, ԹԻՖԼԻՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կ. Պօլսի գործիչները կարծես խօսք են կապել այժմ եւս շարժուել այնպէս, ինչպէս շարժուեցին Էրզրումի գաղթականութիւնը սկսելու ժամանակ։ Ինչ կը լինէր արդեօք եթէ հանգուցեալ Լազարեվը չը լինէր, Կ. Պօլսի գործիչները արդեօք կը խափանէին հեղեղը, երբ այդ գործիչները խնայում էին նաև իրանց մի հեռագրական խօսքը յուսահատուած ժողովուրդը հանգստացնելու համար....էլ ուր մնաց ուրիշ միջոցներ գործ դնելը....Այդ ամէնը կասվի իր ժամանակին, այդ ամէնը կասի իւրաքանչիւր Էրզրումցին, որը վկայ է եղել այդ դէպքերին։

Ով տեսել է ճգնաժամի մէջ պօլսեցիների այդչափ անփոյթութիւնը, կարող է նա արդեօք այժմ եւս չը թերահաւատել նոցա վրա վանեցիների վերաբերմամբ. Ճշմարտութիւնը աչք է հանում, այդ է գլխաւոր ցաւը։ Եւ այդ պատճառով երբ պօլսեցիների մասին «հոսոս» են ասում,—նրանք նեղանում են, երբ չեն ասում,—ստիպում են ասելու....

Բայց թողնենք Կ. Պօլիս. այնտեղ զբաղված են դիպլոմատիայով։ Իսկ մեր Թիֆլիսը ի՞նչ է մտածում, երբ հայկական բեմի հերոսների գլխին այնչափ փողեր է թափում, մինչդեռ Թիւրքաց Հայաստանի հողի վրա իսկական ողբերգութիւնների անթիւ հերոսները անօգնական մնացած, սովից ճանճի պէս են կոտորվում։

Հայերի գործը, կարծես, առանց անօմալիայի չէ կարող ընթանալ. նոյն ազգի անդամները մի տեղ լացում են,—իսկ միւս տեղ ծիծաղից ուշաթափ լինում, մի տեղ անօթի, սովալլուկ մեռնում են,—իսկ միւս տեղ շռայլութեան մէջ բազմած, հիացմունքով ծափահարում են. մի տեղ խոտ և փայտ են ուտում,—իսկ միւս տեղ լօկ կերածները մարսելու վրա են մտածում...

Եւ այս ազգն է ուզում ապրել...Երանի նրան, ով հաւատ ունի....

Գր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Վլադիկավկազ 22 փետրվարի

Ուրախ սրտով շտապում եմ հաղորդել ձեզ, որ ձեր պատուական լրագրի սերմանած սերմն, Վլադիկավկազ քաղաքում ընկաւ պարարտ հողի վրա։

Մեր քաղաքն ընկած լինելով Վրաստանը Ռուսաստանի հետ միացնող մեծ ճանապարհի վրա, իր բնակիչ հայերին ընտելացրել է առատաձեռն նուիրատուութեան։ Տարվայ մէջ սակաւ կիրակի կանցնի, որ մեր եկեղեցու մէջ մի նեղացած ճանապարհորդի համար բաւականացուցիչ գանձանակ չը ժողովվի։ Ինչ ժողովարարի հետ դիմել ենք ժողովրդի օգնութեան, միշտ մեր յոյսն կրկնապատիկ է պսակվել։ Վերջին տարիներումս եղած նուիրատուութիւնները սրանք են։—1877 թուականին վերջին, մի խնջոյքի մէջ, երբ երկու քահանայքս՝ տանուտէր պ. Սարգիս Կիրակոսեանցի խնդրանօք, առաջարկեցինք, ժողովարարութիւն բանալ Հայաստանի գաղթականաց համար, ժողովեցինք մինչև 400 րուբլի։—79 թւին Ստեփանէ վարդապետն՝ իբրև ճանապարհորդ անցնելով մեր քաղաքից, մի օրվայ մէջ գումարեց 380 րուբլի։ Ներկայ ամսիս մէջ Պօղոս Լիսիցեանցի տանը նորա աղջկայ նշանադրութեան պատճառով հրաւիրված էին մեր ժողովրդից բաւական անձինք։ Ես յարմարաւոր միջոց գտնելով, համառօտաբար նկարագրեցի Վանի կողմի մեր հայ արիւնակիցների սովատանջ լինելը։ Պ. Յակոբ Բաղդասարեանցն՝ շարունակեց իմ խօսքը ասելով եկէք դատարկենք մի մի բաժակ այն հայերի կենացը, որոնք չեն խնայում իրանց լուման ձգել ազգային գանձանակի մէջ, և շատ լաւ կը լինէր եթէ մենք եւս նրանց օրինակին հետևելով, այս րոպէիս ստորագրութիւն բանայինք յօգուտ սովելոց։ Փեսահացուի հայր պ. Գրիգոր Փարսադանեանցն՝ արձագանք տուեց նրա ձայնին. ամենայն կողմից լսվում էին յօժարութեան ձայներ։ Մի ժամի մէջ 12 հոգի ստորագրեցինք 114 րուբլի։ Երկու օրից յետոյ իմ ընկերակից քահանայ, երեցփոխ պ. Սիմէօն Օթարեանցի և Ստեփաննոս Կիրակոսեանցի ընկերակցութեամբ, շարունակեցինք ժողովարարութիւնը քաղաքումս։ Հաւաքվեցաւ 404 ր. գումարը։ Ահա նուիրատուների ցուցակը։ Յակոբ Բաղդասարեանց 25 ր., Գրիգոր Լիսիցեանց 25 ր., Վարդան Տէր-Աստուածատուրեանց 25 ր., Գրիգոր Փարսադանեանց 10 ր., Սիմէօն Օթարեանց 10 ր., Յովհաննէս Փարսադանեանց 3 ր., Իվան Պալլիչ Բոծիով (վրացի) 3 ր., Գրիգոր Ջաչէտեանց 1 ր., Գէորգ Փարսադանեանց 5 ր. Կարապետ Տարասով 1 ր., Պօղոս Լիսիցեանցի

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ե.

Ապրիլ ամիսը բերեց իր հետ աւելի տաք և աւելի պայծառ օրեր։ Լեռների վրա կարմիր, դեղին և սպիտակ շուշանները վաղուց արդէն ծաղկել էին, և քրդերի աղջիկները քաղելով, փունջեր էին կապում, և հայերի գիւղերում մանածելով, փոխում էին մի կտոր հացի հետ։ Սունկը, բոխին, ծնեբեկը, մանդիկը, սիբեխը և լեռնային զանազան բանջարեղէնները այս տարի այնքան առատ էին, որ մի աւանակի բեռը քրդի կանայքը փոխում էին մի քանի փուտ ալիւրի հետ։

Ծերունի Խաչօի որդիները արդէն սկսել էին դաշտում իրանց վարը վարել։ Աշխատութիւնը սկսվել էր ամեն տեղ։ Գիւղի մէջ մի անգործ մարդ չէր կարելի գտնել։ Ամէն ոք զբաղված էր իր մշակութիւններով։

Առաւօտեան ժամն էր։ Ծերունու տանը թոնիրները վառվում էին. մէկի վրա դրած էին պղնձէ ահագին կաթսաներ և խեցեղէն մեծ-մեծ պուտկներ, կերակուր էին եփում, միւսի մէջ հաց էին թխում։ Հարսները, աղախինները, հաւաքված թոնիրների շուրջը, ընդհանուր շարժողութեան մէջ էին։ Տունը, լցված կերակուրների անուշ շոգիով, ներկայացնում էր մի հսկայական խոհանոց, որի մէջ, տեսնողը կը մտածէր, թէ պատրաստվում է ճաշ մի ամբողջ բանակ կերակրելու համար։ Եւ իրաւ, բացի ծերունու ահագին գերդաստանից, նրա սեղանից կերակրվում էին բազմաթիւ հովիւներ, մշակներ իրանց ընտանիքներով, որոնք ծառայում էին նրա տանը։ Դա մի ամբողջ լէգէօն էր։ Ամեն օր վառվում էին նոյն թոնիրները, ամեն օր պատրաստվում էր կերակուրների նոյն քանակութիւնը։ Եւ ծերունու մրաջան հարսները մի րոպէ հանգստութիւն չունէին։ Պէտք էր ամենի մասին հոգ տանել, պէտք էր ամենին գոհացնել։

Բացի դրանից, կային տնտեսական և ուրիշ զանազան հոգսեր։ Ահա այնտեղ, բակում հարսներից մէկը կովերին և ոչխարներին է կթում. միւսը փոքրիկ օջախի վրա կաթ է տաքացնում մածուն շինելու համար. երրորդը պանիր է մակարդում. չորրորդը հարում է խնոցին կարագ պատրաստելու համար։ Նրանց շուրջը վազվզում են բազմաթիւ երեխաներ և խաղում են նորածին գառների ու հորթերի հետ։ Քաղցր է նայել այդ գիւղական բախտաւորութեան վրա։ Մանուկ և գառնուկ, երկուսն էլ աճում են միասին,—երկու հարստութիւններ, որոնցմով ուրախանում է, որոնցմով պարծենում է գիւղացին։

Բակի արևահայեաց կողմում, պատի տակ, մինը միւսի վրա, կարգով շարված են մի քանի հարիւր մեղրի փեթակներ։ Ապրիլեան արեգակը թափում է այստեղ իր ջերմ ճառագայթները։ Մինչդեռ հարսները միւս կողմում զբաղված են իրանց գործով, ծերունի Խաչօն այստեղ բաց է անում փեթակների դռնակները։ Ճանճերը ուրախ և զուարթ դուրս են թափվում ծակերից, սաւառնում են նրա ալևոր գլխի շուրջը, պըզպըզում են, վըժվըժում են, թռթռում են, և օդը թնդում է միլիոնաւոր միջատների ձայնից։ Գտնվում են նրանց մէջ և այնպիսի չարաճճիներ, որ կծու համբոյրներ են մատուցանում ծերունու խորշոմած երեսին։ Բայց նա ամենևին ցաւ չէ զգում, միայն ձեռքով քշելով, ասում է. «Ա՛յ, չար սատանայ, ինչ վատութիւն է արել քեզ Խաչօն։»

Նոյն ժամուն Ստեփանիկը հեռու կանգնած, հետաքրքրութեամբ նայում է հօր աշխատութիւններին։

—Գնա, զաւակս, ճանճերը կը կծեն քեզ, զգուշացնում է հայրը։

—Ապա ինչու քեզ չեն կծում, հարցնում է որդին։

—Կծում են, բայց ինձ այնքան չեն ցաւեցնում։

—Ինչու չեն ցաւեցնում։

—Իմ մարմինը վաղուց սովորել է նրանց խայթոցներին։

—Թող իմն էլ սովորի, ասում է պատանին ժպտալով։

Ծերունին ծիծաղում է և համբուրում է որդուն։

Նոյն միջոցին յայտնվեցաւ գիւղի գզիրը և ասաց, որ քուրդ Ֆաթթահ-բէկը մարդ է ուղարկել, թէ գալու եմ տանուտէրի մօտ հիւր, և աւելացրեց, թէ գուցէ շուտով կը գայ նա, որովհետև շատ հեռու չէ գտնվում, այլ մերձակայ լեռների վրա որս է անում։ Կարծես մի սև թուղթ անցաւ ծերունու պարզ ճակատի վրա և նրա ուրախ դէմքը նսեմացաւ տխրութեամբ։ Բայց նա զսպելով իր ներքին տհաճութիւնը, պատուիրեց գզիրին, որ դաշտից կանչէ իր որդիներից մի քանիսին, որ սպասաւորութիւն անեն, իսկ ինքը խոտի և գարմանի պատրաստութիւն տեսնէ նրանց ձիաների համար։

Ֆաթթահ-բէկի երևելութիւնը այնպիսի մի սովորական բան էր ծերունի Խաչօի մօտ, որ տանեցիք գիտէին, թէ ինչ պատրաստութիւններ պէտք էին նրան հիւրասիրելու համար։ Այս պատճառով հէնց որ հարսները իմացան, թէ նա գալու է, իսկոյն մի քանի գառներ մորթել տուին, և սկսեցին մեծ կաթսաներով փլաւ պատրաստել, որովհետև իմանում էին, ոչքան էլ սակաւ լինէր, դարձեալ բէկը իր հետ մի քսան կամ երեսուն մարդ կունենար։

Ֆաթթահ-բէկը քրդերի մի ամբողջ ցեղի պետն էր, որոնց ոչխարները արածում էին Օ... գիւղի սահմանակից լեռների վրա։ Սակաւ չէր պատահում, որ հայ և քուրդ հովիւների մէջ ծագում էին կռիւներ, երբ քրդերը կամ ոչխար էին գողանում, և կամ անցնելով սահմանից, սկսում էին իրանց հօտերը արածացնել հայերի արօտների վրա։ Բայց այդ կռիւները միշտ վերջանում էին առանց ծանր հետևանքների, որովհետև քրդերի ցեղապետ Ֆաթթահ-բէկը տանուտէր Խաչօի ոչ միայն լաւ բարեկամն էր, բայց և քրիւան էր։ Նա կնքահայր էր դարձել տանուտէրի թոռներից մի քանիսին մկրտութեան խորհուրդի ժամանակ, իսկ տանուտէրը փոխադարձապէս կնքահայր էր եղել բէկի մի քանի որդիներին թլփատութեան ծէսը կատարելու ժամանակ։ Այսպէսով հայ տանուտէրի և քուրդ բէկի մէջ կազմվել էր խիստ սերտ յարաբերութիւն։

Բայց ինչու նա տխրեց, երբ լսեց բէկի գալուստը։ Խաչօն ժլատ մարդ չէր, որ վախենար նրան իր մի խումբ ծառաների հետ հիւրասիրելուց։ Խաչօի սեղանը հայր Աբրահամի սեղանի նման ամեն մարդու առջև բաց էր։ Ամեն օր նրա տանը հաց էին ուտում բազմաթիւ պանդուխտներ և օտարականներ։ Խաչօն միշտ մի առանձին բաւականութեամբ էր արտասանում այն խօսքերը, թէ իր կեանքում առանց հիւրի սեղան չէ նստել։ «Հացը, ասում էր նա, Աստուծոյ տուածն է և նրան է պատկանում. Աստուծոյ աղքատները պէտք է կերակրվեն նրանից»։ Բայց ինչու տխրեց նա, երբ լսեց բէկի գալուստը....

Նա լուռ մտածութեան մէջ դուրս եկաւ տնից, այնտեղ դրանը կանգնած, սպասում էր, որ ընդունէ հիւրին։ Մի քանի գիւղացիներ, տեսնելով տանուտէրին, մօտեցան նրան։

—Ասացին, բէկը գալիս է, խօսեց նրանցից մէկը.—ով գիտէ, ինչ փորձանք կունենայ։

—Քուրդը, երբ հայի տունն է գալիս, առանց փորձանքի չէ լինում, պատասխանեց տանուտէրը ներքին դժգոհութեամբ։

Բլուրների ետևից երևացին նիզակների սուր ծայրեր, և մի քանի րոպէից յետոյ յայտնվեցան մի խումբ ձիաւորներ։

—Գալիս են, ասաց գիւղացիներից մէկը։

Տանուտէրի աչքերը հեռուից լաւ չէին տեսնում, նայեց դէպի այն կողմը և ոչինչ չը նկատեց։

—Նրանք են, ձայն տուեց մի ուրիշ գիւղացի։

—Տղերք, ասաց տանուտէրը իր մօտ կանգնած գիւղացիներին, դուք այստեղ մնացէք, նրանց

կին Մավիամ 3 ր., Մինաս քահանայ Միրանեանց 3 ր., Պետրոս քահանայ Կուսիկեանց 5 ր., Յովսէփ Ախվերդեանց 25 ր., Գէորգ Կիրէյեանց 25 ր., Գէորգ Խեչոյեանց 3 ր., Գէորգ Պետրոսեանց 5 ր., Միքայէլ Սիմօնեանց 10 ր., Մարտին Ջաչնտեանց 3 ր., Իսահակ Խումարեանց 3 ր., Զաքար Խիթարեանց 5 ր., Յովհաննէս Տէրտէրեանց 10 ր., Պօղոս Լիսիցեանց 10 ր., Ստեփ. Կիրակոսեանց 10 ր., Պետրոս Պետրոսեանց 5 ր., Անդրէյ Եղիկեանց 10 ր., Գէորգ Պամպալեանց 10 ր., Գէորգ Պետրոսեանց 5 ր., Ստեփ. Տէր-Արիստակէսեան 2 ր., Յով. Այլանեանց 3 ր., Մով. Անդրէովեանց 2 ր., Գէորգ Խումարեանց 1 ր., Իլարիոն Բագրաձէ (վրացի) 3 ր., Ջոհրար Կիրակոսեանց 3 ր., Սարգիս Յակոբեանց 3 ր., Գաւ. Նարիմանեանց 1 ր., Դաւիթ Շարաթով (հրէայ) 3 ր., Գէորգ Գրիգորովեանց 1 ր., Ստեփան Խումարեանց 10 ր., Докторъ Станкевичъ 3 р., Աբէլ Եարալեանց 5 ր., Թաթոսեանց և Վախտանգեանց 5 ր., Յով. Թաթուղեանց 1 ր., Ծղալոբ Մամուլեանց 5 ր., Յովհաննէս Մինասեանց 2 ր., Նիկողայոս Սիմօնեանց 3 ր., Անդրէյ Մինասեանց 3 ր., Գէորգ Տէր-Յովհաննէսեանց 3 ր., Միքայէլ Մէյրազեանց 3 ր., Անդրէյ Աւագեանց 3 ր., Սարգիս Յովսէփեանց 1 ր., Բաղդան Օհանեանց 10 ր. Յով. Աթէնեանց 1 ր., Յարութիւն Կիրակոսեանց 1 ր., Աղէք. Շոշիեանց 10 ր., Սիմէօն Գեմուրեանց 1 ր., Կարապետ Բաջազեանց 1 ր., Յով. Ղարախանեանց 3 ր., Բաղդան Յարութիւնեանց 5 ր., Գրիգոր Իչխանեանց 1 ր., Գաբրիէլ Սեփերգուլով (վրացի) 5 ր., Յով. Մամուլեանց 10 ր., Գէորգ Յովակիմեանց 3 ր., Կարապետ Եղիայեանց 5 ր., Մարգ. Շավերդեանց 1 ր., Ղազարոս Ախնազեանց 2 ր., Խաչատուր Ղարագուլեանց 1 ր., Յովհաննէս Նարինեանց 2 ր., Ծղալոբ Ձեղելեանց 1 ր., Միքայէլ Մանուչարեանց 1 ր., Զաքար Ըմինազեանց 1 ր., Եասոն Կարավուր (վրացի) 1 ր., Մեսրոբ Նարիմանեանց 1 ր., Գրիգոր Սիմօնեանց 3 ր., Յովաննէս Գրիգորեանց 1 ր., Նիկողայոս Օրջիեանց 5 ր., Նիկողայոս Բաղդասարեանց 1 ր.։ Ամբողջ գումարն է 404 րուբլ, որից հանելով փոստի ծախս 3 ր. սրա հետ ուղարկում եմ 401 ր., որ խնդրեմ հասցնէք Վանի սովատանջներին։

Մինաս քահանայ Միրանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ընթերցողին յայտնի է որ մենք արդէն ուղարկեցինք յօգուտ Վանի սովատանջների 3200 րուբլ և խմբագրութեան մէջ մնում էր 93 ր. 15 կ.։ Դորանից յետոյ հաւաքվեցաւ դարձեալ 992 ր. 74 կ., որ մնացորդ 93 ր. 15 կ. հետ կանէ 1085 ր. 89 կ.։ Փետրվարի 28-ին ուղարկեցինք այդ գումարից սովալլուկներին խնամող Կ. Պօլսի կենտրոնական մասնաժողովին 1000 րուբլ, իսկ հանելով մնացորդ 85 ր. 89 կ., գումարից հեռագրի ծախսը 3 ր. 25 կ., մնում է ուրեմն խմբագրութեան մէջ 82 ր. 64 կ.։ Այդպիսով երկու շաբաթվայ ընթացքում մենք ուղարկեցինք յօգուտ Թիւրքիայի հայ սովատանջների 4200 րուբլ։

—

Մենք շատ կողմերից լսում ենք գանգատներ ԹԻՖԼԻՍԻ վիճակի Թեմական վերատեսուչ պ. Գէորգ Բարխուդարեանցի դէմ, թէ նա շատ անհոգ է և թոյլ իր պարտաւորութիւնների վերաբերութեամբ։ Ասում են որ պարոնը բոլորովին անտես է առնում ազգային դպրոցների դրութիւնը, և ամբողջ օր նրան Թիֆլիսի բուլվարներում զբօսնելիս են պատահում։ Որքան յայտնի է պարոնը ստանում է տարեկան 2000 րուբլ ռոճիկ։

—

Փետրվարի 29-ին «Մշակը» ունէր արդէն 870 բաժանորդ։ Ուրեմն այս տարի հազար բաժանորդ ունենալու համար մեզ պակաս է միայն 130 բաժանորդ։ Յոյս կայ, ուրեմն, որ և այս տարվայ ընթացքում մենք կունենանք հազար բաժանորդ։

—

Այս տարի «Մշակը» հատով շատ լաւ է ծախվում ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ։ Եթէ Թիֆլիսում բաժանորդ քիչ ունենք, գոնէ մխիթարական է որ հատով շատ է ծախվում մեր թերթը։

—

Ստացանք յօգուտ Վանի սովատանջների 29 րուբլ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ բնակվող ախալցխացի և ալէքսանդրապօլցի հետևեալ անձինքներից։ Ախալցխացիք. Օրիորդ Գայեանէ Ջալքաղեան 2 ր., Ստեփան Այվազեան 5 ր., Նիկողայոս Սիրունեան 5 ր., Գրիգոր Սողոմոնեան 5 ր., Յարութիւն Մինասեան 3 ր., Վաղարշակ Խաչատուրեան 2 ր., Համազասպ Խօճիկեան 1 ր., Ալէքսանդրապօլցիք. Գէորգ Ջախմախճեան 3 ր., Պաղդասար Անժեղիկեանց 1 ր., Մէլքոն Ապաճեան 1 ր. և Մնացական Ղչղճեան 1 ր.։ Ընդամենը 29 ր.։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ մեզ գրումեն, փետրվարի 21-ից որ կայսրի գահակալութեան օրվայ հանդէսը այդ տեղ աւելի փառաւոր անցաւ քան թէ գուցէ միւս գաւառական քաղաքներում։ Օրվայ մէջ նշանաւոր անցքը այն էր, որ հայոց օրիորդական և տղայոց դպրոցների բոլոր աշակերտները թւով մօտ 900 ժողովել էին մի ընդհանուր դահլիճում ռուսաց քաղաքային ուսումնարանի աշակերտների հետ կայսրի համար մաղթանքներ կատարելու։ Տեսարանը սրտաշարժ էր. հայ, հրէայ, վրացի և մահմետական երեխայք, այդ օրը մի զգացմունքով էին ոգևորված. քաղաքագլուխը խօսեց մի ազդու ճառ, որի մէջ ասեց. «Ձեր թիւը՝ մի ուժեղ բատալիօն է և հիանալի է ձեր զէնքը. ձեր զէնքը գիրքն է, որից, ի միջի այլոց պիտի սովորէք և այն, որ լինէք հաւատարիմ հպատակներ պետութեան և օգտակար անդամներ այն հասարակութեան, որին դուք պատկանում էք։» Գեղամնանի այս ճառը, որ ասվեցաւ ռուսերէն լեզւով, երեխաների կողմից ուժգին ծափահարութիւն յարուցեց։ Մաղթանքից յետոյ քաղաքագլուխը տնօրինեց մի պուպ քաղցրեղէն բաժանել մանուկներին։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են։ «Փետրվարի 18-ին կայացաւ Դումայի նիստը։ Դուման գրեթէ միաձայն վճռով արդար ճանաչեց քաղաքագլուխ Ղորղանեանցին իր գործունէութեան մէջ, իսկ Հաջի Միրզա Հուսէյն բէգից վճռեց մօտաւորապէս 2000 ր. վնաս պահանջել։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱ

—

Լրագիրները լուր յայտնեցին, որ Բ. Դուռը դիտաւորութիւն ունէր վերակազմել իր զօրքերը։ Զօրքերի վերակազմութեան նախագիծը, որ արդէն հաստատված է սուլթանից, թէ առաջ և թէ այժմ գաղտնի է պահվում։ Լրագիրները միայն հետևեալ տեղեկութիւններն են յայտնում այդ վերակազմութեան մասին։

Զինուորական մինիստրութեան բիւդժէտը կը լինի միայն 4,000,000 լիրա։ Զօրքերի թիւը կը պակասացնվի մինչև 100,000 մարդ։ Իւրաքանչիւր տարի զօրքերի թիւը լրացնելու համար կը հաւաքեն 40,000 երիտասարդներ 20 տարեկան հասակի, ազգութեան և կրօնի մէջ զանազանութիւն չը դնելով։ Գործող զօրքերի ծառայութեան ժամանակամիջոցը կը լինի 3—4 տարի։ Երեք տարի ծառայութեան ժամանակամիջոց նշանակվում է հետևակ զօրքերի համար, իսկ չորս տարի արտիլերիայի և ինժեներների համար։ Ծառայութեան ժամանակամիջոցը լրացնելուց յետոյ, զօրքերը առաջ րէդիֆի մէջ կը հաշւեն, իսկ յետոյ մուստաֆիզում։ Գործող զօրքերի բատալիօնների զինուորների թիւը մտադիր են հասցնել 300 մարդու, իսկ առաջ 450 էր լինում։ Գործող զօրքերի թուլացնելը մտադիր են հաւասարակշռել րէդիֆի ուժեղացնելով։ Կայսրութեան ամբողջ երկիրը մտադիր են 11 զինուորական շրջանների բաժանել, այդ շրջաններից իւրաքանչիւրը խաղաղ ժամանակ կունենայ 12 բատալիօններից կազմած գործող զօրքերի մի դիվիզիա, իսկ պատերազմի ժամանակ, բացի այդ մի դիվիզիա րէդիֆներից կազմած։

Ահա այն բոլորը, որ առ ժամանակ յայտնի է թիւրքաց զօրքերի վերակազմութեան մասին։ Չը նայելով այդ տեղեկութիւնների պակասութեանը, այնուամենայնիւ կարելի է իմանալ, որ զօրքերի վերակազմութիւնը հիմնված է յայտնի սկզբունքների վրա։ Այդ սկզբունքները հետևեալներն են. 1) զինուորական փաշութեան բարձր իշխանութեան հակակենտրօնացնելը, 2) ընդհանուր զինուորագրութիւն, առանց զանազանութիւն դնելու կրօնի և ազգութեան մէջ և 3) զինուորական ծախսերի պակասեցնելը։

Հակակենտրօնականութեան գաղափարը առհասարակ անյարմար է մահմետական աշխարհի համար, մանաւանդ այժմ, երբ ինքը սուլթանը իր գործունէութեամբ հակառակն է հաստատում. չը հաւատալով ոչ ոքի և ոչնչի, սուլթանը ինքը ամեն գործի մէջ խառնվում է։ Գործերի այսպիսի դրութեան ժամանակ Թիւրքիայի զինուորական կազմակերպութիւնը

ձիաները բռնեցէք, խոտ և գարի տուեցէք, մինչև մերոնք կը գան դաշտից։

Մօտեցաւ բէկը մի խումբ զանազան տեսակ որսորդական շներով և քսանից աւելի ձիաւորներով, որոնք իր հեռու և մօտ ազգականներն էին, և որոնց թիկնապահների նման իրանից չէր հեռացնում։ Նա այսօր նստած էր մի գեղեցիկ կապտագոյն արաբական նժոյգի վրա, որի բոլոր ասպազէնը զարդարած էր արծաթով և փայլուն ակներով։ Ինքը բէկը քառասուն տարեկան հասակից անցած մի տղամարդ էր, բայց տեսնողը կը մտածէր, թէ եռեսուն տարեկան երիտասարդ է, վայելչակազմ, հսկայատիպ և այրական դէմքով։ Նրա հագուստը ոտքից ցգլուխ բաղկացած էր բեհեզից, թանգագին կերպասից, ասղնագործած ոսկի թելերով, զէնքերը նոյնպէս զարդարած էին ոսկով և արծաթով։

Տանուտէրը, տեսնելով նրան, մի քանի քայլ առաջ գնաց և կանգնեց խրամի մօտ, որ փորած էր ջուր անցկացնելու համար։ Խրամի վրա ձգած էր մի կամուրջ, որտեղից պէտք է անցկենար բէկը, բայց նա, փոխանակ կամուրջից անցկենալու, խթեց իր ձիու կողքը, ձին փռնչաց, ծտի նման թռաւ ահագին խրամից, և մի քանի զարմանալի պտոյտներ գործելով, սիգալով կանգնեց տանուտէրի մօտ։

—Ի՞նչպէս է, հաւանում ես, քաւոր Խաչօ, հարցրեց բէկը, ձեռքով գգուելով նժոյգի սիրուն բաշը. —դու ձիաներ ճանաչում ես. ի՞նչպէս է։

—Աստուած թող հեռու պահի չար աչքից, շատ գեղեցիկ է, ինքը Քօրօղլին էլ չէ ունեցել մի այսպիսի ձի. ուղիղ քեզ արժանի է, պատասխանեց տանուտէրը մօտենալով և իր ձեռքը քսելով նժոյգի պարանոցին։ —Ո՞րտեղից գտար, դու այսպիսի ձի չունէիր։

—Նոր ընծայ եմ ստացել Արզրումի վալիից, պատասխանեց ուրախացած բէկը.—վալին այդ նժոյգը իր գոյգ աչքերի հետ չէր փոխի, բայց ուղարկեց իր բարեկամին. Նա այդ ձին ընծայ էր ստացել Հալէբի չէյխից։

—Գեղեցիկ ձի է, կրկնեց տանուտէրը։

Բէկը ոգևորված այդ գովասանութիւններով, կրկին խթեց նժոյգի կողքը, նա մի քանի զարմանալի թռիչքներ գործեց, մի քանի ճարպիկ պըտոյտներ տուեց տանուտէրի դրան հրապարակի վրա, և այդ բոլոր գործողութիւնների մէջ երեւում էր ազնիւ երիվարի գեղեցիկ յատկութիւնները և նրա սանձը կառավարող տղամարդի հմտութիւնը ամենի ձիաներ զսպելու մէջ։

Յետոյ նա ցած իջաւ, և սանձը յանձնելով իր ծառաներից մէկի ձեռքը, պատուիրեց, որ ման ածէ, որովհետև ձին բաւական քրտնած էր։

Տանուտէրը իր պատուելի հիւրի ձեռքից բռնած, մտան օդան (հիւրանոցը), որ մինչև նրանց գալը, բաւական զարդարած և կարգի էր դրած։

Յատակը սփռած էր պարսկական թանգագին գորգերով. պատերի մօտ մինը միւսի վրա շարված էին փափուկ բարձեր նստելու և թիկն տալու համար, և մի գեղեցիկ օթոց յատկապէս պատրաստված էր բէկի բազմոցի համար։

Այժմ տանուտէրը, հրաւիրելով իր հիւրին նըստել, ասաց իրանց երկրում ընդունված քաղաքավարական ոճով.

—Իմ տունը ձեր տունն է. աչքիս և գլխիս վրա տեղ ունիք. ես ձեր խոնարհ ծառան եմ. որդիքս ձեր ստրուկներն են, իսկ կանայքս՝ ձեր աղախինները. բարով և հազար բարով էք եկել. ամեն ինչ որ ունեմ, ձեզ «փէշքէշ» է. Հրամեցէք, հրամեցէք, նստեցէք, խնդրեմ։

Բէկը շնորհակալութիւն յայտնեց, և Խաչօի որդիներից մէկը մօտենալով, ոտներից հանեց նրա կարմիր կօշիկները, և նա առաջացաւ, նստեց իր համար պատրաստված բարձի վրա, որ բռնում էր հիւրանոցի պատուաւոր կողմը։ Նրա մօտ նստեցին, որպէս մերձաւորներ, իր հօրեղբօր որդիներից երկուսը, և մի քանի ուրիշ ազգականներ։ Ծառաների մի մասը մնաց օդայի մէջ, և ձեռքները իրանց գօտիներում խրած ատրճանակների վրա դըրած, խոնարհութեամբ կանգնել էին բէկի սպասում. իսկ ծառաների միւս մասը դուրս գնաց, հոգ տանելու որսորդական շներին և ձիաներին, որ նոյն ժամանակ վայելում էին տանուտէրի մարագի բարիքները. թէ բէկը և թէ իր ծառաները բոլորը զինուորված էին սրերով, վահաններով, ատրճանակներով, հրացաններով և նիզակներով, որոնց իրանցից չը հեռացրին, թէև բարեկամի տուն մըտան։ Քուրդը թէ իր տնում և թէ դրսում, թէ խաղաղութեան ժամանակ և թէ կռուի ժամանակ, զէնքերը իր մարմնից չէ հեռացնում։ Զէնքը քրդի մարմնի անբաժան անդամներից մէկն է։

Խաչօի որդիներից մի քանիսը, որ այդ ժամանակ դարձել էին դաշտից, անդադար դուրս էին գալիս և ներս մտնում, կատարելով հօր զանազան պատուէրները։ Բայց նրանց վրա զէնքեր չը կային։ Սկզբում փոքրիկ, նախշուն ֆինջանների մէջ մատուցին սուրճ առանց շաքարի։

—Ո՞ւր է Ստեփանիկը, չէ երեւում, հարցրեց բէկը,—ես սովորել եմ այստեղ գալու ժամանակ սուրճը միշտ նրա ձեռքից ընդունել։

Տանուտէրը, թաքցնելով իր ներքին տհաճութիւնը, հրամայեց, որ կանչեն Ստեփանիկին։

Ներս մտաւ Ստեփանիկը, ուրախութեան ժպիտը փայլում էր նրա անմեղ դէմքի վրա. նա մօտեցաւ բէկին և համբուրեց նրա ձեռքը։ (Քրդի ցեղապետները իրանց ձեռքը համբուրել են տալիս)։ Բէկը շոյելով նրա մետաքսանման մազերը, ասաց.

—Դու գիտես, թէ ինչ լաւ բան եմ բերել քեզ համար։

—Գիտեմ, պատասխանեց Ստեփանիկը կարմրելով.—մի գեղեցիկ այծեամի ձագ է. տարայ խոտ տուեցի, չը կերաւ։

—Տեսնում էք, նա արդէն ստացել է իր ընծան, ասաց բէկը, դառնալով դէպի տանուտէրը։

—Գիտէի, որ ինձ համար է, պատասխանեց Ստեփանիկը,—ես էլ տարայ։

—Դէ, հիմա գնա, խաղա քո այծեամի հետ, ասաց բէկը։

Պատանին գլուխ տուեց և հեռացաւ։

—Շատ խելօք տղայ է, խօսեց բէկը Ստեփանիկի գնալուց յետոյ.—Երևի, նա դժգոհ է մնում, երբ ամեն անգամ, ես այստեղ գալու ժամանակ, ինձանից մի ընծայ չէ ստանում։

—Նա մեզ չունի, դուք էք այսպէս սովորացրել, բէկ, պատասխանեց տանուտէրը, ակամայ ծիծաղելով։

—Ա՛խ, ինչ լաւ սարեր են ձեր սարերը, քաւոր Խաչօ,—փոխեց բէկը իր խօսքը.—ամեն քայլում հանդիպում ես որսի. այծեամները, եղնիկները, եղջերուները խումբերով են ման գալիս. կաքաւներին և վայրենի աղաւնիներին հաշիւ չը կայ։ Այդ այծեամը, որ ստացաւ Ստեփանիկը, իմ բարակները բոլորովին կենդանի բռնեցին։ Բայց մի տեսնէիք, ինչ լաւ բարակներ ունեմ այժմ. մի զոյգ նոր ստացայ Ջիլանցիների ցեղապետից. փոխարէնը ես մի զոյգ ջորի ուղարկեցի։ Բայց խօսքը մեր մէջը թող մնայ, ջորիները մենք դեռ նոր էինք խլել Մէքքայի պարսիկ ուխտաւորներից։ Բայց բարակները հրաշալի են, մտքից աւելի արագ են թռչում։

Բէկի խօսակցութիւնը ամբողջ ժամանակ վերաբերում էր իր շներին, որսորդութիւններին, ձիերին, աւազակութիւններին և զանազան տեսակ քաջագործութիւններին, որոնց մասին մի առանձին բաւականութեամբ էր խօսում։ Տանուտէր Խաչօին, թէև ձանձրալի էին այդ «յիմարութիւնները», բայց նա համբերութեամբ լսում էր, և երբեմն իր կողմից համակրութիւն էր ցոյց տալիս։

Արդէն ճաշի ժամանակ էր։ Յատակի վրա տարածեցին սեղանի սփռոցը և նրա վրա շարեցին ահագին ափսէներով փլաւ և խորոված ամբողջ գառներ։ Մի քանի ամանների մէջ դրած էին զանազան տեսակ քաղցր չէրէթներ, կամ մածունից պատրաստած թանապուր, որ խմում էին մեծ չերեփներով։ Ոգելից ըմպելիքներ չը կային։ Ըսկսեցին ուտել և խմել։

—Դուք ձեր ոչխարները դեռ չէք ուղարկել արօտ, հարցրեց բէկը տանուտէրից։

—Դեռ չենք ուղարկել, պատասխանեց տանուտէրը.—դեռ եղանակի վրա յոյս չէ կարելի դնել. այդ մեր ապրիլ ամիսը իր վերջին զժուխթիւններն ունի, սպասում եմ, մինչև անցկենայ։

—Ջերմը ու ցուրտը Աստուծոյ ձեռքումն է,

համար, թէ կարելի լինի հակակենտրոնական սկզբունքների վրա հիմնել, երբ այս վերջին կազմակերպութեան ժամանակ դէպի ուրիշների ոյժերը և բարեմտութիւնը պէտք է կատարեալ հաւատ ունենալ: Այս բոլորը ի նկատի ունենալով, զինուորական այդ վերանորոգութիւնը միայն թղթի վրա կը մնայ, առանց իրագործվելու, մանաւանդ որ թէ զինուորական մինիստրութեան գլխաւորը և թէ նրա օգնականները մնում են նոյն Օսման-փաշա, նոյն Դերվիշ-փաշա և այլն, այսինքն այնպիսի անձինք, որոնք ծնվել են հին ձևի ժամանակ և որոնք ամեն տեսակ վերանորոգութիւնները անկարելի գործ են համարում:

Ընդհանուր զինուորագրութեան գաղափարը Թիւրքիայի համար աւելի օտար և աւելի անիրագործելի է: Այդ հարցի մասին իւրաքանչիւր թիւրք շատ որոշ է խօսում: Ընդհանուր զինուորագրութիւնը տեղի է թէ թիւրքերի և թէ քրիստոնեաների համար: Քրիստոնեաներին Մահմեդի զօրքերի կարգում կանգնեցնելը բոլորովին հակառակ է Թիւրքիայի պետական և կրօնական կազմակերպութեանը: Թիւրքաց զօրքերի կրօնական սկզբունքների վրա հիմնած կազմակերպութեան ոյժը կը թուլանայ քրիստոնեայ տարրի պատճառով: Կրօնական բաժանումն, ատելութիւն և արհամարհանք, փոխադարձ անհաւատարմութիւն, այս բոլորը կը տիրեն թիւրքաց զօրքերի մէջ: Քրիստոնեայ ժողովուրդները, որոնք դարերով ստրուկներ են եղել, կորցրել են զինուորին հարկաւոր բարոյական յատկութիւնները, զինուորական ոգին: Անկասկած այդ քրիստոնեաների զինուորական ոգին և տաղանդը կարելի է նորից զարթեցնել, բայց զարթեցնող ոյժը երբէք չէ կարող լինել կիսալուսնի դրօշակը, այն դրօշակը, որ դարերով աշխատել է ոչնչացնել այդ ոգին, որ դարերով ձգտել է քրիստոնեաներին բաուկներ դարձնել: Այդպէս են մտածում իրանք թիւրքերը քրիստոնեաների զինուորական ծառայութեան մասին: Իրանք քրիստոնեաները աւելի էլ թշնամութեամբ են վերաբերվում այդ նոր հարցին: Քրիստոնեաները ատում են թիւրքերին, խորը համոզված են Թիւրքիայի քայքայման մէջ և նրանցից իւրաքանչիւր ազգութիւն, բացի հայերից, հակվում են այս կամ այն պետութեան կողմը. հայերն էլ ձգտում են անկախութիւն ստանալ, ուրեմն իրանց արիւնով Թիւրքիայի պաշտպանելը բոլորովին վնասակար է քրիստոնեայ ժողովուրդների բարոյական և կենսական շահերին:

Այդ վերանորոգութեան աջողութեանը ոչ ոք չէ հաւատում, այդ գործի վրա ամենքը նայում են ինչպէս դատարկ ֆրազների վրա, որոնցով Թիւրքիան կամենում է գրաւեցնել արևմտեան Եւրոպային և նրանից փող ստանալ:

Բոլոր այդ առածների ճշմարտութիւնը հաստատվում է և նրանով, որ կառավարութիւնը այնպիսի հեշտութեամբ է վերաբերվում դէպի այդ գլխաւոր վերանորոգութիւնը, որ կարծես նա բոլորովին բաղադրեալ չը լինի: Իւրաքանչիւր պետութեան զինուորական կազմակերպութեան մեքենան աւելի բաղադրեալ է լինում, երբ այդ պետութեան մէջ զանազան ազգութիւններ են ապրում և այդ ազգութիւններից կազմվում են զօրքերը: Թիւրքիայի զինուորական կազմակերպութեան մեքենան աւելի էլ դժուար պէտք է լինի:

Բ. Դուռը զինուորական ծախսերի քչացնելը սրտով ցանկանում է, նա մի անգամ զօրքերին 48 ամիս ռոճիկ չը տուեց: Իր նպատակին հասնելու համար թիւրքաց կառավարութիւնը կամենում է գործող զօրքերի թիւը պակասեցնել: Այդ միջոցը մասամբ հասցնում է նպատակին: Ծախսերը մասամբ միայն կը պակասեն, որովհետև խնայած գումարի մասը հարկաւոր կը լինի ուժեղացած բէգլիքի զօրքերի վրա ծախսելու:

ԻՏԱԼԻԱ

—

Հռոմից «Голосъ» լրագրին ստացել է հետևեալ թղթակցութիւնը:

Այն կրիզիսը, որ սկսվում էր թէ կառավարութեան, թէ ազգային ժողովի և թէ սենատի մէջ, վերջապէս վճռվեցաւ: Լաւ թէ վատ այնու ամենայնիւ վճռվեցաւ: Թագաւորը ինքը բաց արեց պարլամենտը, որի բացման ժամանակ ներկայ էր և թագուհին: Քըսան և վեց նոր սենատորներին նշանակելու հրամանը կարդացվում էր բոլոր փողոցներում:

Իտալիան վերջապէս հանգիստ շունչ քաշեց: Բայց այդ հանգստութիւնը երկար կը տևի թէ ոչ, ոչ ոքին յայտնի չէ: Պարլամենտական խառնակութիւնները, մինիստրների անհամաձայնութիւնը, ամենաանհրաժեշտ վերանորոգութիւնների անցկացնելու անկարողութիւնը, չափազանց խրճրձել էին Իտալիայի ներքին գործերը: Պարլամենտի երկու թշնամական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչները, հանրապետական Կայրօլի և բոպիտակ Դեպրետիս, որոնք երեք տարի շարունակ պատերազմում էին միմեանց հետ և մօտաւորապէս իւրաքանչիւր վեց ամսեակից յետոյ խլում էին միմեանցից մինիստրական պաշտօնը աշունքին միացան և մէկ մինիստրութիւն կազմեցին: Պարզ երևում է, որ խառնակութիւնը չափազանց էր և այն առարկան, որի պատճառով հակառակորդները միացան, չափազանց նշանաւոր: Այդ առարկայի նշանաւորութիւնը ստիպեց հակառակորդներին միանալ: Այդ առարկան հարկերի և ուրիշ մի քանի հարցերի օրէնքի վերանորոգութիւնն էր:

Բայց իւղի և ջրի այդպիսի անակնկալ միութիւնը ցանկալի հետևանքներ չունեցաւ և մինիստրութեան գործերը առաջ չէին գնում: Մինիստրները ազգային ժողովի մէջ կարողանում էին մի բան անել, բայց նոքա անկարող եղան սենատը համաձայնեցնել ազգային ժողովի հետ:

Իտալական սահմանադրութեան յօդուածներից մէկը իրաւունք է տալիս թագաւորին սենատորներ նշանակել և այդ յօդուածը նշանակելի սենատորների թիւը չէ չափաւորում: Այդ դէպքում թագաւորը, ընտրելով սենատի անդամներին, ի նկատի է ունենում, թէ նոքա ինչքան կարող են օգնել առաջարկող մինիստրին այս կամ այն հարցը սենատի մէջ անցկացնելու համար: Երբ Հռոմում յայտնի եղաւ որ թագաւորը մտադիր է օգուտ քաղել յիշեալ իրաւունքից, բոլոր ազատամիտ տարրերը Իտալիայում վրդովվեցին: Ամենից առաջ վրդովված էին սենատի անդամները, որոնց պէտք է հեռացնէր թագաւորը և նրանց տեղ նորերին նշանակէր և այդպիսով սենատի մեծամասնութիւնը պէտք է աննշան փոքրամասնութիւն դարձնէր: Վրդովված էր սենատի այն կուսակցութիւնը, որ կարծում էր թէ իր անդամների թիւը կը պակասի, վրդովված էին այն մարդիկ, որոնք յոյս ունէին ժողովրդից ընտրվել:

Ժողովները բացանելուց առաջ ժողովուրդի մէջ լուր էր տարածվել, որ թագաւորը ներկայ չի գտնվի: Այդպիսի լուրերը միշտ վրդովում են հասարակութիւնը իւրաքանչիւր սահմանադրական պետութեան մէջ: Վերջապէս խօսում էին, որ թագաւորը մտադիր է 60 սենատորներ նշանակել: Ամեն բան հանգստացաւ, երբ թագաւորը ներկայացաւ պարլամենտը և մի կարճ ճառով նրան բաց արաւ. վերջապէս յայտնի եղաւ, որ ենթադրված 60 սենատորների տեղ, թագաւորը միայն 26 է նշանակել: Թագաւորի ճառը ոգևորութեամբ ընդունվեցաւ:

Նոր նշանակված սենատորների մասին այսքան միայն յայտնի է, որ նոքա կառավարութեան իւրաքանչիւր առաջարկութիւնը կը պաշտպանեն:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 փետրվարի: «Правит. Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է, որ ժանդարմների շէֆ գեներալ Դրենտելն իր խնդրի համեմատ արձակված է իր պաշտօնից և նշանակված է Պետական Խորհուրդի անդամ, մնալով գեներալ-ադիւտանտի կոչման մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 փետրվարի: Պետական բանկի 5% տոմսակն առաջին շրջանի արժէ 94 ր., երկրորդ 92 ր. 75 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր.: Ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 225 ր. 50 կ., երկրորդ 224 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 89⅝ ր., երկրորդ 90 ր., երրորդ 90 ր., ոսկի 7 ր. 77 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա 25 3/16 պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա 127 մարկ 25 պֆ., Փարիզի վրա 265 ֆր. 25 սանտիմ: Տրամադրութիւնը ամուր է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 մարտի: Երէկ Ս. Պետերբուրգից Եգիներբուրգի գնացքին տանող երկաթուղու գնացքը 390-րդ վերստի վրա դիպաւ ապրանքի գնացքին: Երկու վագոններ կոտրված են: Մարդկերանց տարաբաղդութիւն չէ պատահել:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

քաւոր Խաչօ, ինչ որ լինելու է, կը լինի, պատասխանեց բէկը.—Մեր ոչխարները մի շաբաթից աւել կը լինի, որ տարել են արօտ. բայց գիտէք այս տարի որքան շատ սպառվեցաւ մեր պաշարը. հովիւները քանի օր է, ուտելու հաց չունեն.

Տանուտէրը հասկանալով, թէ ինչ է ուզում ասել բէկը, պատասխանեց.

—Միթէ մեր հացը ձերը չէ, հրամայեցէք, որքան ալիւր պէտք է, ես կուղարկեմ.

—Թող չէն ու հաստատ մնայ ձեր տունը, ասաց բէկը.—ի հարկէ այդպէս է. ով է մեր մէջ ջոկութիւն դրել. ինչ որ իմն է'—քոնն է. ինչ որ քոնն է'—իմն է. Այդպէս չէ, քաւոր Խաչօ.

—Աստուած էլ գիտէ, որ այդպէս է….—Որքան ալիւր ուղարկեմ.

—Առ այժմ մի տասն եզան բեռն բաւական է. երբ սպառվի, էլի կը տանենք. ձեր ամբարները խօ պռծնելու չեն.

Տանուտէրը մի ակամայ ժպիտ գործեց իր տխուր դէմքի վրա, և գլուխը շարժեց, որ նշան էր նրա համաձայնութեանը.

Ճաշից յետոյ Ստեփանիկը ձեռքեր լուանալու ջուր բերեց, բոլորը լուացվեցան, և ապա պատառին իր ձեռքով սուրճ տուեց. բէկը հրամայեց իր դրսում կանգնած ծառաներին, որ գնան դրսում իրանց ընկերների հետ ճաշեն, ուր պատրաստված էր առանձին սեղան, բակի մէջ տարածված կարպետների վրա. Հիւրանոցում մնացին բէկը, իր մի քանի ազգականները և տանուտէր Խաչօն. Այժմ խօսակցութեան առարկան Արգումի վալիի ընծայած ձին էր. բէկը պատմում էր նժոյգի ցեղական ազնուութիւնը, և ասում էր, թէ նրա տոհմային վկայականները հասնում են մինչև Երեկլի Ենթարի ժամանակներին, թէ այդ ձին սերվում էր արաբական ամենաընտիր նժոյգների տոհմից և այլն.

—Բայց շատ թանգ պիտի նստի իմ վրա այդ գեղեցիկ ընծան, վերջացրեց բէկը իր պատմութիւնը.

—Ինչպէս, հարցրեց տանուտէրը.

—Միթէ չես իմանում, ամենափոքրը պէտք է հարիւր ոսկի պարգևել վալիի ծառային, որ բերել է այդ ձին.

Տանուտէրը այժմ հասկացաւ բէկի «փորացաւը», թէ ինչ մտքով էր եկել իր տունը. բայց, որպէս ասում են, «խօսքը կտուր գցելով», պատասխանեց.

—Ինչ կայ, տուեցէք, հարիւր ոսկին շատ չէ մի այսպիսի ձիու համար.

—Քրդին ով է տուել փող, ասաց բէկը մի փոքր բարկացած ձայնով.—այդ անիծած արծաթը ձեր, հայերիդ, մօտ է գտնվում միշտ.

Բէկի մօտ նստած ազգականները, որ բոլոր ժամանակը լուռ էին, խօսակցութեան մէջ մտան. Նրանցից մէկը ասաց.

—Դուք էլ միթէ փողի դարդ էք քաշում, բէկ,—քաւոր Խաչօն երբ է թողել, որ դուք փողի կարօտութիւն ունենաք.

—Աստուած վկայ է, որ այդպէս է, ասաց միւսը.

—Քաւոր Խաչօն շատ լաւ մարդ է, աւելացրեց երրորդը.—նրա նման բոլոր հայերի մէջ չը կայ.

Ծերունի Խաչօն նկատեց, որ հակառակ իր հաճութեան և կամքին, իր վզին դրեցին հարիւր ոսկին, և կասկածանքի տեղիք չը տալով, պատասխանեց.

—Ես հազար ոսկու համար ևս բէկի սիրտը չեմ կոտրի.

—Շէն մնայ ձեր տունը, ձայն տուեցին քրդերը.

Տանուտէրը վեր կացաւ, և դուրս գալով օթախից, իր մօտ կանչեց մեծ որդուն և ասաց, որ ծածուկ գնայ յարդանոցում թաղցրած ոսկիներից հարիւր հատ բերէ.

—Ինչի համար է, հարցրեց որդին.

—Դու չես իմանում, որ անօրէնները եկան, կերան, խմեցին, հիմայ պէտք է մի «դիշ քիրասի» էլ տանք, պատասխանեց հայրը տխուր ձայնով.

—Աստուած ձեր քօքը (արմատը) կտրէ, անիծածներ, ասաց որդին, և կծոցը վեր առնելով, գիմեց դէպի յարդանոցը, որպէս թէ գնում է յարդ բերելու.

«Դիշքիրասի» նշանակում է ատամների վարձ, մի այսպիսի վարձ ստանում էին քրդերը մի ժամանակ, երբ շնորհ էին անում հայի հացը ուտել, կամ նրա տանը հիւր լինել. Հիւրնկալը պարտաւոր էր վճարել, եթէ չը տար, գուցէ կենթարկվէր իր հիւրի անգութ գանահարութեանը. Այժմ թէև այդ սովորութիւնը մասամբ վերացել էր, բայց ոսկիները դարձեալ ստացվում էին, միայն ստանալու եղանակը փոխվել էր և աւելի քաղաքավարի ձև էր ստացել.

Մինչև ծերունու դառնալը, հիւրանոցում, քրդերի մէջ անց էր կենում հետևեալ խօսակցութիւնը.

—Եթէ չը բերէ ծերուկը ոսկիները, ես կը հրամայեմ այս րոպէիս նրա տանը կրակ տան, ասաց բէկը կատաղած կերպով.

—Հարկաւոր չէ, հանգստացնում էր նրան ազգականներից մէկը.—Խաչօն բարի հայ է. հարկաւոր չէ նրան վշտացնել. նրա դուռը միշտ բաց է եղել մեր առջև, և ինչ որ կամեցել ենք, տարել ենք. Խաչօն լաւ մարդ է, պէտք չէ նրա աղ ու հացը մոռանալ.

Նոյն միջոցին ներս մտաւ ծերունին, և ոսկիների քսակը դնելով բէկի առջև, ասաց.

—Աստուած է վկայ, որ հոգուս համար էի պահել, որ Երուսաղէմ ուխտ գնամ և մուղդուսի դառնամ, բայց ձեր խաթրը չը կոտրեցի, բէկ.

—Սուտ մի խօսիր, քաւոր Խաչօ, չատ ունես, չատ, այդ ես իմանում եմ, պատասխանեց բէկը, վեր առնելով քսակը, և առանց համարելու, իր գրպանը դնելով.

Երեկոյեան զով ժամանակն էր արդէն. Բէկը հրամայեց ձիաները պատրաստեն, որ ճանապարհ ընկնի. Նա դուրս եկաւ օդային և բակում տանուտէրի հետ ման էր գալիս, մինչև ամեն ինչ կը պատրաստէին. Նա տեսաւ Ստեփանիկին, որ այծեամի հետ խաղում էր. Մօտեցաւ նրան.

—Լաւն է, հարցրեց նրանից.

—Լաւն է, բայց այդ մէկ ոտը շները կծել են, վիրաւորվել է.—այդ ոչինչ. ես կը բժշկեմ. խեղճ անասուն, երևի, ցաւում է, դրա համար ոչինչ չէ ուտում, պատասխանեց պատանին, կապելով այծեամի վէրքը.

—Ստեփանիկ, ես տեսնում եմ, դու անասուններ սիրում ես, դրա համար ես կուղարկեմ քեզ իմ նորահաս քուռակներից մէկը.

—Ձիաներ չեմ սիրում.

—Ապա ինչ ես սիրում.

—Ահա այսպիսի այծեամներ, եղջերուներ, կաքաւներ եմ սիրում.

—Շատ լաւ, դրանից յետոյ իմ որսերից որն կենդանի մնացած կը լինի, քեզ համար կուղարկեմ.

Ծառաները իմացում տուին, թէ ձիաները պատրաստ են.

Բէկը շնորհակալութիւն յայտնելով տանուտէրին, դուրս եկաւ նրա տնից. դրան առջև կանգնացրել էին գեղեցիկ նժոյգը. Ինքը ծերունի Խաչօն ձիու ասպանդակը բռնելով, նստեցրեց բէկին. Դա պատուի մեծ նշան էր, որով տանուտէրը ցոյց էր տալիս իր ծառայութիւնը դէպի պատուելի հիւրը. Նստելով ձիու վրա, քուրդ ցեղապետը շարժեց ձեռքի երկայն նիզակը, խաղացրեց ձին, և մնաք բարով ասելով տանուտէրին, հեռացաւ. Ծերունին երկար անշարժ կանգնած, նրա ետևից նայում էր. Նա տեսաւ, թէ որպէս բէկը իր ձին կրկին թաղցրեց խրամից, արհամարհելով կամուրջը, որի վրայից անց էին կենում, նրա կարծիքով, թոյլ և անզօր արարածները միայն. Նա տեսաւ, թէ որպէս հետամուտ եղաւ նա թփերի միջից յայտնվող նապաստակին, և արծուի արագութեամբ նրա ետևից հասնելով, ցցեց նիզակը խեղճ անասունի կողքին. Այդ բոլորը տեսնում էր նա, մի և նոյն ժամանակ նրա գլխում անց էին կենում այսպիսի մտածութիւններ. «Ինչու այսպէս է երկրի և երկնքի դատաստանը. քուրդը հաց չունի ուտելու, հայը վարում է, ցանում է և նրա համար պաշար է պատրաստում…. քուրդը գեղեցիկ նժոյգ ընծայ է ստանում, նստում է, զուարճանում է, գեհինը դադցնում է իր ոտների տակ, իսկ հայն է տալիս նրա փողը…. հայը, որ բացի աւանակից մի ուրիշ անասունի վրա նստելու իրաւունք չունի….

(Կը շարունակվի)